

*beverages was providing privileges and privileged status to leading manufacturers, it facilitated strengthening the economic unity of the State.*

*This article deals with the experience of legal regulation of a number of issues related to the production and sale of alcohol in the Ukrainian People's Republic during the activity of the Ukrainian Central Rada, the Ukrainian State of Hetman P. Skoropadskiy and the Directory, as well as in the West Ukrainian People's Republic at the beginning of XX century.*

*In the Ukrainian National Republic and the West Ukrainian People's Republic there were certain models of the State intervention in the sphere of production and consumption of alcohol, legislative and administrative regulation of combating alcoholism, establishment of consumer prices, organization of the tax system.*

**Key words:** *Ukrainian statehood, alcohol monopoly, alcohol production and sale, legislative activity, state budget, tax funds, sources of independent financing, fight against alcoholism, excise duty.*

*Стаття надійшла 30 червня 2016 р.*

УДК 373.163(377)»15/17»

**Х. В. Майкут**

## **ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ОПІКИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ЗА ЛИТОВСЬКИМИ СТАТУТАМИ**

*Здійснено дослідження цивільно-правового інституту опіки на українських землях за Литовськими статутами. З'ясовано, що Литовські статуту, продовжуючи опікунські традиції Київської Русі, детально регламентували майнові відносини між опікунами та підопічними шляхетського походження, а опіку над дітьми з непривілейованих верств населення регулювали відповідно до звичаєвих норм.*

*Обґрунтовано, що Третій Литовський статут, увібравши найкращі правові ідеї, зберігши дух українського народного права, став своєрідним підсумком еволюції опікунського права на українських землях у XVI ст.*

**Ключові слова:** *Литовські статуту, опіка, піклування, опікун, підопічні.*

**Постановка проблеми.** Утворення незалежної Української держави та формування національної правової системи зумовлюють відчутне поглиблення в об'єктивному вивченні історії українського права. Важливого значення набувають, зокрема, дослідження особливостей правового регулювання суспільних відносин в окремих регіонах України, аналіз історичних, політичних, національно-

культурних та інших чинників, що їх формували. Значний інтерес у цьому плані становить наукове дослідження особливостей правового регулювання опіки на українських землях за Литовськими статутами. Науковий аналіз зародження та розвитку інституту опіки в Україні дозволяє глибше зрозуміти специфіку державно-правового розвитку українського народу, відтворити систему правових відносин, що характеризують самотність правової системи України, забезпечити наступність розвитку вітчизняного права.

**Стан дослідження.** Деякі аспекти становлення та розвитку інституту опіки на українських землях здавна викликали інтерес у науковців. Зокрема, з'ясування ролі й місця опіки у литовсько-руському праві було предметом розвідок М. Ф. Владимирського-Буданова, П. П. Музиченка, С. Г. Ковальнової, Н. Я. Рудого та ін.

**Метою** статті є дослідження особливостей правового регулювання інституту опіки на українських землях за Литовськими статутами.

**Виклад основних положень.** Інститут опіки з давніх-давен був покликаний забезпечувати захист особистих і майнових інтересів дітей, гідну життєдіяльність непривілейованих суспільних верств.

Національні особливості правового регулювання суспільних відносин у сфері опіки почали формуватися на українських землях з IX ст. Спираючись на звичаєво-правову основу, закладену ще в Київській Русі, яка втілилася в Руській Правді, зберігши свою самотність, інститут опіки розвивався і вдосконалювався у Литовських статутах.

У цих нормативно-правових актах тогочасний законодавець приділяв значну увагу опікунському праву, тому цивільно-правовий інститут опіки значно розвинувся на українських землях уже в XVI ст.

Як зазначає П. П. Музиченко, опіка і піклування у Великому князівстві Литовському стали окремим інститутом права, якому характерний принцип станового регулювання суспільних відносин. Тому законодавця передусім цікавила доля дітей шляхти [1, с. 224]. Про захист будь-якої категорії прав дітей нешляхетського походження не йшлося: відповідних приписів у Литовських статутах не було. Дитина невольної людини успадковувала її статус, і права батька нешляхетського стану на дитину були ширшими, включаючи право розпоряджатися її свободою [2, с. 33].

Слід наголосити, що, на відміну від сучасного цивільного права, у литовсько-руському праві було відсутнім розмежування понять опіки та піклування, а все зводилося винятково до опіки. Під опікою розуміли «встановлення сторонньої влади над сім'єю, якщо в ній залишилися малолітні та неповнолітні члени», замінюючи тим самим владу

одного або двох батьків [3, с. 457]. Проте сторонніх осіб могли призначати опікунами лише за заповітом батьків або за рішенням суду, а опікунами, за законом, вважали батька чи матір неповнолітнього, а також найближчих родичів.

Відповідно до Литовських статутів, опіку призначали над юнаками до 18 років і дівчатами до 13-ти (за статутом 1566 р. – до 15 років). Якщо дівчина і після досягнення повноліття не виходила заміж, вона з-під опіки не звільнялась.

Опікуна призначали з того стану, до якого належав підопічний. Він повинен був виконувати всі повинності, котрим підлягало майно підопічного, і мати не меншу дієздатність, ніж власник, який залишив майно неповнолітньому. Суд призначав опікуном уродженця Великого князівства Литовського (з 1569 р. – Речі Посполитої), котрий мав доглянутий власний маєток й особисте господарство [4, с. 120–121].

З метою поглибленого дослідження цивільно-правового інституту опіки в Литовських статутах розглянемо його поетапний розвиток за цими нормативно-правовими актами.

У Першому Литовському статуті 1529 р. містився окремих, п'ятий, розділ «Про опікунів», присвячений цивільно-правовому інституту опіки. Він розпочинався нормою: «Коли б опікун як з родичів, так і зі сторонніх, у зв'язку з недбалістю або недоглядом утратив щось із належного малолітнім дітям, то ці діти, після досягнення повноліття, могли відшкодувати в судовому порядку своє майно з того, хто володів цим маєтком, якщо вони після досягнення повноліття не прострочили земської давності, яка становила десять років» [5, с. 159].

У разі, коли хтось заподіяв шкоду сиротам або малолітнім дітям, їхній опікун мав право на звернення до суду з позовом про відшкодування цієї шкоди, але на сплату судових витрат він не мав права використовувати кошти, що належали підопічним. Коли опікун не звертався до суду про компенсацію шкоди його підопічних, вони могли самостійно подати такий позов за умови, що після досягнення ними повноліття вони не прострочили земської давності (десять років) [5, с.159–160].

Як бачимо, Перший Литовський статут, регламентуючи інститут опіки і продовжуючи опікунські традиції Київської Русі, насамперед детально визначав майнові відносини між опікуном та підопічним.

Зважаючи на домінування у Статутах опікунських норм, спрямованих на врегулювання майнових правовідносин, і повну або часткову відсутність майна у представників непривілейованих суспільних станів (залежних селян, міської бідноти), можна погодитися з тими науковцями, які припускають, що встановлення і регулювання опіки

над дітьми з таких сімей відбувалося згідно зі звичасвими нормами [6, с. 49; 7, с. 29].

Порядок встановлення опіки для дітей привілейованих суспільних станів передбачала ст. 7 п'ятого розділу Першого Литовського статуту, у якій було зазначено: «Якби чоловік своїх дітей, дружину або масток передавав під опіку, то опікуни повинні взяти вижа у властей відповідного повіту і з ним ще трьох шляхтичів, гідних довіри. З цими свідками вони описували весь масток, людей і прибутки, стада, коней, невільну челядь й інше майно: золото, срібло, прикраси, гроші, перли, одяг, зброю та всі рухомі речі. Після цього опікуни, взявши у вижа два реєстри, скріплені печатками, перший зберігали у себе, а другий передавали воеводі чи старості відповідного повіту» [8, с. 235].

Після досягнення підопічними дітьми повноліття, їхні опікуни, на підставі згаданих реєстрів, усе раніше описане майно повинні були передати їм разом з прибутками, які надійшли з мастків (медом або грошима) впродовж перебування під опікою їхніх власників. За виконання своїх обов'язків опікуни мали право користуватись урожаєм нив, млинами. Водночас вони зобов'язувались дбати про підопічних, одягати та годувати їх [8, с. 237]. Слід зазначити, що така правова норма є досить суперечливою щодо винагороди опікунів, адже, з одного боку, вони все повинні були віддавати підопічним, а з іншого, могли користуватися їхніми матеріальними цінностями. Отже, невирішеним залишається питання щодо меж такого використання майна [6, с. 73].

Опікун не мав права продати або розтратити масток, отриманий його підопічними у спадок, а також розділити це майно, позаяк після досягнення повноліття підопічні могли вимагати в судовому порядку відшкодування збитків від опікуна. У таких ситуаціях Литовський статут навіть звільняв позивача від обов'язку дотримання земської давності. Натомість, щоб повернути втрачене майно від незаконного, але добросовісного володільця, підопічні повинні були звернутись до суду перед спливом терміну набувальної давності, бо інакше цей володілець уже ставав законним власником цього майна [8, с. 235].

Коли помирали батьки, опікуном дітей часто ставав їхній старший повнолітній брат. У Литовському статуті 1529 р. було встановлено, що такий опікун не мав права обтяжувати боргами, продавати, віддавати під заставу, передавати або іншим способом відчувувати їх спільний з підопічними братами масток, окрім частки, яка була його приватною власністю. Проте, якщо існувала необхідність сплатити борги їхніх батьків, старший брат (опікун) з відома, згоди та поради друзів своїх покійних батьків мав право передавати масток своїх братів під заставу, щоб повернути борги батьків, але взята сума не могла перевищувати суми боргу.

Якщо ці борги чи інші платежі, котрих відшкодовували через суд, були незначними, старший брат (опікун), попередньо з'ясувавши, що саме треба залишити із домашніх припасів на утримання, а також на інші потреби домашнього господарства, з оброків і прибутків з маєтку братів повинен був сплатити ті невеликі борги, а залишок мав чітко зберігати для своїх братів. Коли брат-опікун чинив усупереч цій нормі, то кожне таке обтяження боргами маєтку братів вважалося недійсним.

Підопічні брати, маєток котрих був обтяжений боргами незаконно, могли вимагати в судовому порядку відшкодування збитків, якщо вони після досягнення повноліття не прострочили десять років земської давності [8, с. 236].

Виходячи з аналізу норм Литовського статуту 1529 р., можна дійти висновку, що опіку встановлювали не лише над неповнолітніми дітьми, а й над майном повнолітніх осіб. Так, траплялися випадки, коли повнолітні брати мали у спільній власності маєток і призначали одного з них опікуном цього майна. Якщо цього опікуна позивали в суд і він програвав справу стосовно його з братами маєтку, то брати не мали права оскаржувати це судове рішення, посилаючись на свою відсутність. Якщо ж брат-опікун виграв справу щодо його з братами власності, то був зобов'язаний порівну поділитися з братами [8, с. 235].

Перший Литовський статут у ст. 3 п'ятого розділу передбачав: «Якби хто притягнув до суду неповнолітніх дітей у справі про маєток, який успадкований по батьківській і материнській лінії, куплений або вислужений, тоді постановляємо, що ні ці діти, ні їх опікуни не зобов'язані відповідати у суді, але суд своєю постановою має цю справу припинити і відкласти їх до досягнення дітьми повноліття. Ці діти, досягнувши повноліття, будуть зобов'язані відповідати у суді з цієї справи стороні, яка порушила позов, якщо їх офіційно буде викликано до суду, не відмовляючись ніякою давністю у зв'язку з таким довгим мовчанням позивача, аби лише позивач після досягнення дітьми повноліття не прострочив земської давності» [8, с. 234].

Ст. 5 п'ятого розділу Литовського статуту 1529 р. передбачала винятки з названого правила. Встановлювалося, що неповнолітні діти могли бути відповідачами в суді лише у чотирьох випадках:

– якщо покійний батько підопічних дітей, коли був живим, тримав під оплатною заставою нерухоме майно, а родичі хотіли б викупити його і викликали дітей у суд для вручення їм грошей. У таких випадках опікун від імені підопічних повинен був з'явитися до суду для отримання й повернути маєток тому, хто його викупував;

– якщо покійний батько підопічних дітей, коли був живим, уклав договір поруки і з приводу цього договору його ще за життя викликали до суду. Тоді його діти (якщо позивач цього від них вимагав) повинні були виконати вимогу позивача і звільнити його від поручительства ще до досягнення ними повноліття;

– якщо їх батько ще за життя був стороною судового спору про родовий маєток, але помер до його вирішення, підопічні діти мали обов'язок через опікуна брати участь у цій судовій справі. Однак, якщо батько за життя був відповідачем у суді й не з'явився на судові засідання, то цю справу необхідно було відкласти до досягнення дітьми повноліття;

– у справах про стягнення боргів, які за життя заборгував батько: якщо суд приймав рішення на користь позивача, підопічні діти повинні були виплатити йому борги їхнього батька [8, с. 235–236].

З огляду на вищезазначене, цікавою видається поведінка законодавця, який спочатку загальною нормою оберігає неповнолітніх від будь-яких судових тяжб, а потім робить винятки для окремих випадків, які, причому, досить серйозно здатні вплинути на матеріальне забезпечення дітей.

Перші три пункти є цілком зрозумілими і логічними, адже при реалізації заставного майна діти отримували через опікуна кошти, а в разі смерті батька порука його повинна знятись. У феодальному суспільстві цю функцію відводять дітям, і, як бачимо, не обов'язково повнолітнім. Четвертий пункт викликає особливу увагу, бо чітко закріплює обов'язок дітей оплачувати борги батька, причому не вказано, в який спосіб це має відбуватись і яка роль опікуна в цій процедурі [6, с. 70].

Отже, Перший Литовський статут, прийнятий у 1529 р., був нормативно-правовим актом, який комплексно та всебічно захищав права підопічних дітей (зокрема, майнові), на високому юридичному рівні забезпечував правове регулювання цивільно-правового інституту опіки.

Другий Литовський статут 1566 р. продовжив розвивати цивільно-правовий інститут опіки. Йому цей нормативно-правовий акт також присвятив окремий розділ – «Про опіку». Проаналізувавши його статті, доходимо висновку, що всі вони, окрім трьох, повторюють відповідні статті Першого Литовського статуту. Цікаво, що три нові статті стоять на початку розділу з номерами 1, 2, 3.

Як встановлювала ст. 1 шостого розділу Другого Литовського статуту, після смерті батьків неповнолітнім дітям призначали до досягнення ними повноліття опікуна. У Литовському статуті 1566 р.

вперше зустрічасмо регулювання майнових відносин між батьком-опікуном та його малолітніми дітьми. Так, відповідно до ст. 2, батько неповнолітніх дітей, котрі мали материнський маєток, повинен був стати їхнім опікуном після смерті матері, а після досягнення ними повноліття передавав їм їхню власність. Під час здійснення опіки батько не мав права з майна дітей нічого відчужувати, а коли б відчужив, тоді діти могли це майно вимагати у володільця, якщо не прострочили термін позовної давності після досягнення повноліття [14, с. 209–210]. Відтак, батько-опікун міг притягатися до відповідальності за неналежне здійснення опіки, про що законодавець раніше й не зазначав.

Згідно з положенням ст. 3 шостого розділу Другого Литовського статуту, опікунами повинні бути насамперед ті особи, кого призначив батько дітей у заповіті. Прикладом цього є заповіт Оникія Богдановича Бутетицького, котрий свою дружину та малолітніх дітей заповідав на виховання судді Івану Петровичу Калусовському і Федору Васильовичу Калусовському [9, с. 23].

За заповітом Василя Загоровського, від можливої опіки над дітьми було усунуто дружину (за відсутності заповіту вона ставала опікуном за законом), позаяк та неналежно виконувала свої подружні обов'язки [10, с. 252].

Якщо опікун, якого визначив у заповіті батько, неналежно справлявся зі своїми обов'язками, тоді органи державної влади скасовували опікунство такої людини та призначали нового опікуна. Опікуна, який не виконував свої обов'язки, про що була скарга самого вихованця або його родичів чи навіть сторонньої особи, міг відсторонити від опіки особисто король [11, с.192].

За відсутності заповіту, опікуном молодших братів або сестер ставав старший повнолітній брат. Коли не було повнолітнього брата, опікуном ставав дядько по батьківській лінії, а за його відсутності – родич по батьківській лінії. Якщо й такого не було, тоді опікуном мав право стати будь-який родич. Дітям, котрі не мали родичів, опікуна призначала держава з числа авторитетних чесних, осілих людей з громади, які повинні були володіти майном не меншим, ніж підопічний.

Якщо маєтки підопічних дітей розташовувалися у різних повітах, опікуна призначав орган державної влади повіту, в якому був розміщений найбільший маєток. ст. 3 шостого розділу Другого Литовського статуту, крім чесності й осілості, зазначала, що «опікун має бути не вельми похилого віку, не хворий, розторопний, розумний, той, хто собою добре володів, дім свій розторопно і обачно вів» [12, с. 335–336].

Наступним етапом розвитку інституту опіки в цивільному праві став Третій Литовський статут 1588 року. Подібно до двох перших, цей нормативно-правовий акт містив окремий розділ, що регулював цивільно-правовий інститут опіки. Як і в Другому Литовському статуті, це був шостий розділ «Про опіку». Третій Литовський статут містив ті ж самі статті стосовно опіки, але дещо змінені та доповнені.

Опіка щодо дітей, як і раніше, тривала до досягнення повноліття, яке наставало для чоловіків у 18 років, а осіб жіночої статі – не в 15, а в 13 років [13, с. 209].

Ст. 3 шостого розділу Третього Литовського статуту забороняла ставати опікунами особам, котрі належали до суспільного стану духовенства, окрім тих, які свої маєтки мали б у тому повіті (батьківські, материнські і будь-яким іншим чином набуті, але не костельні) [13, с. 211]; це доводило, що світська влада на кінець XVI ст. поступово відтіснила Церкву від справ опіки, надаючи перевагу вихованню дітей в сім'ї родичів чи авторитетній сім'ї громади.

Литовський статут 1588 р. усував невизначеність щодо винагороди опікунів, зазначаючи, що «вона становить десятю частину з усіх плат, доходів, дані медової і з пашні двірної, і всяких інших прибутків» [13, с. 211].

Як і два попередні, Третій Литовський статут передбачав винятки з норми про те, що неповнолітні діти не повинні бути відповідачами у суді.

Однак цих винятків було не чотири, а шість. Ст. 8 шостого розділу Третього Литовського статуту мала два нові винятки, а саме:

– якщо батько підопічних дітей незаконно зайняв чужий маєток, а потім раптово помер;

– якщо втікачі перехувалися в маєтку, що належав дітям [13, с. 213–214].

Поширеною є думка про те, що у XVI столітті у Великому князівстві Литовському опіку встановлювали також над психічно хворими і позбавленими довіри особами [14, с. 436]. Але, проаналізувавши всі три Литовські статути, можна стверджувати, що в них опіка стосувалася лише неповнолітніх дітей.

Отже, Третій Литовський статут, увібравши найкращі правові ідеї, зберігши дух українського народного права, став своєрідним підсумком еволюції опікунського права на українських землях у XVI ст.

**Висновки.** Інститут опіки у праві Великого князівства Литовського сформувався на основі руського права. Із появою і поширенням загальнодержавних кодексів – статутів Великого князівства Литовського – норми, які регулювали інститут опіки, було систематизовано.



Водночас слід зауважити, що на практиці населення нерідко керувалося звичними для нього нормами – це свідчить про міцність руських правових традицій у суспільній свідомості.

1. Музиченко П. П. Культура українського опікунського права у законодавстві Великого князівства Литовського / П. П. Музиченко // Наукові праці Одеської національної юридичної академії. – Т. VI. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2007.
2. Крестовська Н. М. Дитина у правовому житті українського суспільства в добу високого Середньовіччя / Н. М. Крестовська // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2008. – Т. 21 (60). – № 1. – С. 30–36.
3. Владимирский-Буданов М. Ф. Обзор истории русского права / М. Ф. Владимирский-Буданов. – Ростов-на-Дону, 1995. – 640 с.
4. Терлюк І. Я. Історія держави і права України (доновітній час): навчальний посібник / І. Я. Терлюк. – К., 2006. – 400 с.
5. Статут Великого князівства Литовського 1529 года / под ред. К. И. Яблонского. – Минск, 1960. – 253 с.
6. Рудий Н.Я. Інститут опіки і піклування в Україні: історико-правове дослідження: монографія / Н.Я. Рудий. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 216 с.
7. Ковальова С. Г. До питання про джерела інституту опіки у литовсько-руському праві / С. Г. Ковальова // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2008. – № 1. – С. 22–30.
8. Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. – Т. 1: Статут Великого князівства Литовського 1529 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса: Юридична література, 2002. – 464 с.
9. Волинські грамоти XVI ст. / упоряд. В. Б. Задорожній, А. М. Матвієнко. – К.: Наукова думка, 1995. – 245 с.
10. Тисяча років української суспільно-політичної думки: у 9 т. – Т. 2. – Кн. 1: XVI ст. / упор. прим. В. Шевчук. – К.: Дніпро, 2001. – 560 с.
11. Рубаник В.Є. Інститут права власності в Україні: проблеми зародження, становлення й розвитку в період до 1917 року: історико-правове дослідження / В. Є. Рубаник. – Харків, 2002. – 352 с.
12. Статути Великого князівства Литовського: у 3 т.: Т. 3: Статут Великого князівства Литовського 1588 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Кн. 1. – Одеса: Юридична література, 2004. – 672 с.
13. Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. – Т. 3: Статут Великого князівства Литовського 1588 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Кн. 2. – Одеса: Юридична література, 2004. – 568 с.
14. Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. – Т. 2: Статут Великого князівства Литовського 1566 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса: Юридична література, 2003. – 560 с.

**Майкут К. В. Особенности правового регулирования института опеки на украинских землях по Литовским статутам**

*Проведено дослідження громадянсько-правового інституту опіки на українських землях по Литовським статутам. Сделан вывод, что Литовские статуты, продолжая опекунские традиции Киевской Руси, детально регламентировали имущественные отношения между опекунами и подопечными благородного происхождения, что опеку над детьми из непривилегированных слоев населения регулировали в соответствии с обычными нормами. Обосновано, что Третий Литовский статут, вобрал лучшие правовые идеи, сохранив дух украинского народного права, стал своеобразным итогом эволюции опекунского права на украинских землях в XVI в.*

**Ключевые слова:** Литовские статуты, опека, попечительство, опекун, подопечные.

**Maykut K. V. Peculiarities of Legal Regulation of the Institution of Wardship in Ukrainian Lands Based on the Statutes of Lithuania**

*This article focuses on research in the civil and legal institution of wardship in the Ukrainian lands based on the Statutes of Lithuania. It has been established that the national peculiarities of legal regulation of social relations in warship began to emerge in the Ukrainian lands as early as the 9<sup>th</sup> century. The institution of wardship that evolved and was refined through the Statutes of Lithuania drew on customary law framework laid down in Kievan Rus and codified in Rus'ka Pravda (Rus' Truth) and retained its peculiar identity. In contrast to modern civil law, in the law of Lithuanian Rus', there existed no distinction between wardship and guardianship, and regulatory framework only covered wardship. Wardship was defined as establishing external power over a family consisting solely of minor or underage members, thus replacing the authority of one or both parents. Given the prevalence of rules in the Statutes of Lithuania designed to regulate property relations and complete or partial absence of property among underprivileged social strata (dependent peasants, urban underclass), we may assume that wardship over children from such families was established and governed by customary law.*

*The First Statute of Lithuania enacted in 1529 was a statutory instrument, the fifth section of which provided for comprehensive and thorough defences of the rights of children in wardship (including property rights) and ensured the legal regulation of the civil and legal institution of wardship to legal standards that could be considered high in their day. Based on the analysis of the regulations of the Statute of Lithuania of 1529, we may conclude that wardship could be established not only over children, but also over the property of adults. While continuing in the way of developing the civil and legal institution of wardship, the Second Statute of Lithuania of 1566 contained a specific section titled On Wardship. Like the two initial Statutes, the Third Statute of Lithuania of 1588 covered civil and legal regulation of wardship in its sixth section On Wardship, which contained the same provisions relating to wardship as the Statute of Lithuania of 1566, however slightly modified and supplemented. The Third Statute of Lithuania that absorbed the best of legal ideas and kept the spirit of the Ukrainian customary law drew the bottom line under the evolution of wardship law of the 16<sup>th</sup> century in the Ukrainian lands.*

**Key words:** Lithuanian statutes, succession, will, heirs, estate-leaver.

*Стаття надійшла 28 квітня 2016 р.*